

JACHIN's BROCHURE-REEKS No. 27

TER HERDENKING TOT AFSCHEID

DOOR

PROF. DR. F. W. GROSHEIDE

1957

JACHIN's UITGEVERSBUREAU
NAAMLOZE VENNOOTSCHAP W. D. MEINEMA
DELFT

Openingswoord uitgesproken op de Jaarvergadering van de
Geref. Zondagsschoolvereniging Jachin, gehouden te Arnhem
26 juni 1957.

Waarde Vrienden,

Wanneer u wat bijzondere aandacht besteed hebt aan de u toegezonden agenda van Jachin's Jaarvergadering, zult u een opmerkelijk feit hebben waargenomen. Door de goede zorgen van onze ijverige secretaris, de heer A. R. Koster, wordt alle jaren de agenda opgesteld en rondgezonden. Tot de dingen die steeds worden meegedeeld, behoort de opgave van de namen der bestuursleden, die aan de beurt van aftreding zijn. Daarbij worden dan tweetallen aangegeven, die naar het beste weten van het bestuur, het meest in aanmerking komen om op te treden als bestuursleden van onze Gereformeerde Zondagsschoolvereniging, tweetallen die vóór of op de vergadering door de stemgerechtigden kunnen worden aangevuld. Nu is het meestal zó, dat het bestuur u in de eerste plaats voorstelt, de aftredenden te herkiezen. Op de door u voorgedragenen maakt het bestuur uit de aard der zaak geen aanmerking, we hebben vrije verkiezingen. Het enige, dat de voorzitter wel eens gezegd heeft is, dat er naar oude traditie steeds enkele predikanten en enkele onderwijzers worden aanbevolen, terwijl het voorts in het belang van Jachin is in verband met het werk, dat moet worden verricht, ten bate van de Zondagsschool, dat er één of meer bestuursleden zijn, die verstand hebben van de uitgeverij en van het financiële beheer.

Het zal u opgevallen zijn, dat ditmaal van de bestaande ge-

woonte op een zeer belangrijk punt is afgeweken. Aan de beurt van aftreding is onder meer broeder Koster, onze ijverige secretaris, en hij heeft zeer tot leedwezen van het bestuur gemeend, dat het beter was, als hij zich niet voor een herverkiezing beschikbaar stelde.

De heer Koster heeft zeer, zeer veel voor Jachin gedaan en ik weet, dat ik uit naam van alle aanwezigen spreek, als ik hem daarvoor mijn zeer hartelijke dank betuig, nu hij Jachin gaat verlaten. Hij is niet maar een secretaris geweest, die de notulen schreef der vergaderingen, hij heeft het statistisch werk van Jachin, dat van zo heel veel belang is, alleen al omdat het spreekt van het verband met heel het Gereformeerde Evangelisatiewerk, met de meeste nauwkeurigheid (helaas zeer bemoeilijkt door veel onnauwkeurigheid van vele aangesloten kerkeraden, corporaties enz.) bijgehouden. Hij heeft honderden vragen om advies ontvangen en die, een enkele maal slechts na overleg met het bestuur of enkele bestuursleden, beantwoord en aldus veel leiding gegeven aan het Gereformeerde Zondagsschoolwerk. Hij is daardoor niet slechts de bekende, maar de vriend geworden en gebleven van zeer vele werkers op het gebied van de Zondagsschool en het doet ons allen leed, dat we nu afscheid van hem moeten nemen. We hopen hem toch op onze vergaderingen nog vaak te zien.

Een ter herdenking moest beginnen met een herinnering aan het omvattende werk van de heer Koster, die 22 jaren Jachin als secretaris heeft willen en mogen dienen. Het heeft nog een andere reden, dat ik met dit herdenken begin op onze jaarvergadering. Die 22 jaren betekenen een periode, er is in die periode wat gebeurd op het gebied van de Zondagsschool en dat niet alleen. Maar die haast een kwart eeuw, het nog wat verder teruggaan in de geschiedenis, doet ons nog duidelijker zien, wat we vandaag mogen herdenken. De vader van de heer Koster, br. P. Koster, die, al was hij een Zeeuw van afkomst, zich toch vooral in het noorden van ons land grote bekendheid verwierf, hij was tevens ouderling in de kerk van Valthermond, preekte vaak in de stad Groningen, waar men hem zeer gaarne

hoorde, vertegenwoordigde de provincie Groningen meer dan eens op onze Generale Synodes, is jaren lang penningmeester van ons Jachin geweest en was als bestuurslid van onze vereniging een man van de eerste periode. Nu zal ik u niet de lange geschiedenis van Jachin gaan vertellen. Onze vereniging werd opgericht 14 nov. 1871, na een zeer broederlijke, doch van wege het verschil over de grondslag niet tot overeenstemming leidende bespreking met een aantal broeders, leden van de Ned. Zondagsschoolvereniging. Wie zich van onze historie op de hoogte wil stellen, mag ik verwijzen naar het prachtige gedenkboek, geschreven door Ds. J. P. Tazelaar, dat in 1911 ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van Jachin verscheen. Ik wil heden met u herdenken. Wie herdenkt, zegt niet dat alles uit het verleden belangrijk is, hij zegt, dat sommige dingen uit dat verleden niet vergeten zijn en niet vergeten mogen worden, omdat zij voor het heden van betekenis zijn. Mijn herdenken zal dat in het oog houden en er zich dus toe bepalen met de helaas maar voor het Gereformeerde Zondagsschoolwerk van betekenis zijnde feiten naar voren te brengen. Ik doelde reeds op de oprichting van Jachin. Ik moge even herhalen, dat Jachin is opgericht, omdat de Ned. Zond. Veren. er bezwaar tegen had de Gereformeerde belijdenis als grondslag te nemen bij het Zondagsschoolwerk. De bekende Dr. Hoedemaker betoogde dat hij in de kring der N.Z.V. zeker de Gereformeerde belijdenis liefhad en men moet dat, gezien wat hij gezegd en gedaan heeft, ook ten volle van hem aannemen, maar wat Jachin begeerde, verklaarde hij voor onmogelijk. De vrienden van de N.Z.V. erkenden, dat Jachin bij zijn standpunt het recht had om eigen wegen te bewandelen. Men beloofde ook als men uiteen moest gaan, te wensen en te beloven zo veel mogelijk zusterlijk naast elkaar te zullen werken. En hoezeer dat alles oprecht gemeend was, kwam wel daarin aan de dag, dat Dr. Hoedemaker de besprekingen op verzoek van de tijdelijke voorzitter met dankzegging sloot. Het broederlijk naast elkaar werken in de geest van Jachins oprichters heeft door Gods genade mogen voortduren tot op de huidige dag. Het doel van Jachin was en bleef Gere-

formeerde Zondagsscholen door afdelingen of plaatselijke comités op te richten en te helpen aan allerlei materiaal.

Deze doelstelling spreekt van de achtergrond van Jachins werk in de eerste periode. Ons volk was nog niet zo ontkerstend, als het helaas in onze tijd is geworden. Maar Christelijke scholen waren er nog slechts enkele. Ook Gereformeerde ouders waren niet steeds bij machte de belofte bij de doop hunner kinderen afgelegd, te volbrengen. Ook niet alle vrome ouders waren zelf genoeg onderlegd om het nodige onderwijs te geven zoals het behoort. De Zondagsschool moest helpen, vooral voor de jongere kinderen, die nog niet de catechisatie bezochten, al vergeten we niet, dat eertijds de kinderen daartoe eerder kwamen, dan thans meestal.

En nu een tweede, de Zondagsschool, zoals die in Nederland is ontstaan en als men het wat breder neemt, nog bestaat, wortelt in het Réveil. Welnu, dat Réveil heeft heel veel zegen gebracht, tal van verenigingen opgericht, die nog bestaan, maar het Réveil dacht niet in de eerste plaats aan de Kerk. Men treurde over het verval van de Kerk, deed ook wel iets, zelfs veel, ik herinner slechts aan de Afscheiding, doch men zag het eigen karakter van de Kerk nog maar tot op zekere hoogte. Ik vergeet niet, dat er wel scholen met de Bijbel zijn ontstaan, die van de Kerk uitgingen, maar dat waren toch uitzonderingen, men werkte doorgaans door verenigingen, zonder te vragen, of die ook werk aan zich trokken, dat door de Kerk behoorde te geschieden. Men was blij, dat er wat gebeurde en lette minder op de wijze, waarop het geschiedde. Men had in zo verre gelijk, dat het geschieden van meer belang is, dan de methode waarop het geschiedt. Doch ook dat laatste is van betekenis.

* * *

Ik zou de tweede periode die van de beide Kusters kunnen noemen; vooral ook die van Ds. J. P. Tazelaar. Ik kan haar karakteriseren: dat de moeilijkheden, de noden heel anders werden en er daarom vanzelf op aandrongen om het werk op de Zondagsscholen anders te gaan doen.

Woensdag 5 aug. 1903 heb ik als afgevaardigde van de Gereformeerde Zondagsschoolvereniging Johannes te Amsterdam voor het eerst een jaarvergadering van Jachin, zij werd te Apeldoorn gehouden, bijgewoond. En sinds die tijd ben ik er doorgaans geweest, slechts een enkele maal gedurende de tijd, dat ik te Schipluiden predikant was, heb ik niet kunnen gaan.

Die eerste vergadering van Jachin is voor mij in meer dan een opzicht iets heel bijzonders geweest. Vooreerst, ik kwam in een omgeving, die ik nog maar weinig kende. Mijn ouders waren met de doleantie meegegaan, Jachin is een vrucht van de afscheiding. En we kunnen het ons thans, na alles wat er in de eerste helft van de negentiende eeuw gebeurd is, niet zo gemakkelijk meer voorstellen, doch aan het begin van die eeuw waren de Christelijke Gereformeerden en de Nederduits Gereformeerden, Gode zij dank wel al ruim tien jaar verenigd, maar er was toch nog niet zo heel veel eenheid, men moest nog één worden. Men was op weg om een te zijn en dat is ook best gelukt. Maar in 1903 was het nog wel wat vreemd voor een student aan de Vrije Universiteit, wanneer hij kwam in de vergadering van een vereniging die geheel op Kampen was georiënteerd. Men was allen Gereformeerd, men vertrouwde elkaar, maar men deed de dingen nu eenmaal wat anders. Ik heb in Jachin veel geleerd. Ik denk nog steeds met heel veel vreugde en dankbaarheid terug aan de bijzonder hartelijke wijze, waarop Ds. J. P. Tazelaar, destijds Jachin's tweede secretaris, mij te Apeldoorn tegemoet kwam. Ik kan niet zeggen, dat hij mij voor de Zondagsschool heeft gewonnen, ik was al een poosje aan de Zondagsschool verbonden en ik heb het werk in de toenmalige achterbuurten van Amsterdam, wie ze niet gekend heeft, kan zich niet voorstellen, hoe de zaken daar stonden, steeds met grote blijdschap gedaan. Maar Ds. Tazelaar heeft me het werk nog weer van een heel andere zijde laten zien, en dat heb ik nooit vergeten, ik heb er veel van in praktijk kunnen brengen.

Op Jachin's vergadering te Apeldoorn waren vrijwel uitsluitend verenigingen bijeen. Als ik nog eens het reeds genoemde

boek uit 1911 ter hand neem, dan vind ik daarin, dat Jachin telde 28 Zondagsschoolhoudende afdelingen, waarvan er thans nog maar een heel enkele over is, dat er aan Jachin verbonden waren 68 corporaties, waaronder nog geen tien Gereformeerde Kerkeraden en waaronder één in Duitsland, de overige corporaties waren Zondagsschool- of Zendingsverenigingen, en een enkele blijkbaar Zondagsschoolhoudende jongelingsvereniging. We kunnen zeggen zonder al te veel te generaliseren, er was geen officiële band aan de Kerk. Dat het zo was, zal niemand verbazen, die weet, dat eerst in 1917 een rapport over de Evangelisatie op de Synodale tafel kwam, een rapport, waarvan ik geen kwaad zal zeggen, maar het miste conclusies en zo riep het niet rechtstreeks op tot praktische arbeid.

De tweede periode is gekenmerkt door twee dingen in de eerste plaats, de Zondagsschool werd middel in de Evangelisatie en in verband daarmee de Zondagsschool werd een deel van de kerkelijke arbeid. Ik behoef van die beide zaken niet veel te zeggen, want verreweg de meesten van u, veelal gelukkig jonge mensen, hebben nooit een andere toestand gekend. Maar het was een waagstuk dat Ds. J. P. Tazelaar in 1913 op het eerste Congres voor Gereformeerde Evangelisatie dat samengeroepen was door een aantal corporaties, waarvan Jachin de eerste was en waaraan een aantal kerkelijke deputaatschappen medewerkten, de stellingen uitsprak: De Zondagsschool is één der voornaamste en krachtigste middelen tot de arbeid der Evangelisatie; Zondagsschoolarbeid behoort uit te gaan van de geïnstitueerde kerk. Om daartoe te komen, zoek het Zondagsschoolbestuur de voorlichting en het toezicht der ambten en waar zulks mogelijk is, neme de kerkeraad de Zondagsschool over en organiseer haar. Voorzichtige stellingen maar men bedenke, dat zij uitgesproken werden in een tijd, waarin Evangelisatie tot zelfs door Gereformeerde predikanten onnodig en zelfs belachelijk werd geacht en druk gewerkt werd met de theorie: de kerkdeuren staan open, zorg, dat de mensen naar de kerk gaan en houd ze daar niet vandaan. Het was de tijd, dat velen niet aan Zondagsschoolwerk wilden doen, dat was

methodistisch en wat dies meer zij. Jachin heeft deze geestelijke nood, bepaald ook van de Nederlandse kinderen eerder en beter gezien dan vele anderen en het is, helaas moeten we zeggen, door de geschiedenis, in het gelijk gesteld. Ik zelf was aan een evangeliserende Zondagsschool werkzaam geweest. Van de 250 leerlingen, die er waren, waren er nog geen tien Gereformeerd. Toen ik het te Apeldoorn opnam voor de evangeliserende Zondagsschool en misschien met jeugdige overmoed pleitte voor het weren van Gereformeerde kinderen, wierp de bekende Ds. P. Bos van Bedum mij tegen, jonge man, daar zal je straks wel anders over gaan denken! Tot op zekere hoogte heeft hij, zij het dan anders dan hij het zich voorstelde en slechts tot op zekere hoogte, gelijk gekregen.

Jachin's tweede periode is de periode van de Zondagsschool aan de Kerk en de Zondagsschool Evangelisatie middel en deze strijd heeft Jachin onder Gods zegen glansrijk mogen winnen.

Toch zou ik te weinig hebben gezegd, wanneer ik daar niet zij het heel in het kort nog een enkel punt bij vermeldde. Ik noem hier twee dingen, de strijd om de goede methode en de strijd om de Zondag. Een van de beschuldigingen die tegen de Zondagsschoolarbeid wordt ingebracht, is steeds geweest, jullie bedoelt het goed, doch je doet het maar zo'n beetje. Er is vaak herrie op de Zondagsscholen, niet zelden op die met veel Gereformeerde kinderen nog meer dan op de evangeliserende. Laat toch niet ieder zo maar Zondagsschoolonderwijzer zijn, vraag het aan onderwijzers, die goed opgeleid zijn.

Nu moet ik dadelijk zeggen, dat in deze klachten waarheid schuilt, soms wel eens veel waarheid. Maar het is niet waar, dat Jachin daarvoor geen oog heeft gehad, wel dat we hier nog maar aan het begin staan. Jachin heeft in talrijke referaten getracht iets, veel te geven, dat in methodisch opzicht helpen kon. Ds. J. P. Tazelaar, ik ben blij, dat ik hem nog eens noemen kan, gaf in 1931 bij het zestig jarigbestaan van Jachin een boek getiteld: het Gereformeerde Zondagsschoolwerk, waarin hij veelal in nauwe aansluiting aan het vroeger bestaande blad De Zondagsschool, een theoretische en praktische uiteenzetting

geeft over de vragen, die hier aan de orde komen en het zal u verblijden te horen, dat Tazelaar's schoonzoon Dr. Don-dorp thans bezig is om een dergelijk boek te schrijven, dat rekening houdt met de bijzondere noden van onze tijd. Prof. Aalders hield een referaat over de psychologie van het Zondags-schoolkind.

Deze dingen zijn zeker niet aan Jachin voorbijgegaan. Maar het is niet te ontkennen, dat op dit terrein niet bereikt is, wat we gaarne hadden willen bereiken. Mensen, die het onderwijs kennen en die een behoorlijke opleiding hebben genoten, zijn meer dan eens huiverig geweest zich beschikbaar te stellen voor arbeid op de Zondagsscholen. Het gaat daar zo heel anders dan op de gewone scholen, waar zij zich op hun plaats gevoelen. Het is verder niet te ontkennen, dat velen, die op de Zondags-school werken, niet veel voor psychologische, of in het algemeen theoretische voorbereiding voelen. Het is wel te verstaan, er zijn er heel wat, die het zonder die voorbereiding goed, zelfs heel goed doen. Ik zelf ben geneigd meer aan liefde en tact te hechten dan aan veel theorie. Men denke aan het referaat, dat Mej. van Harten in 1954 op onze vergadering heeft gehouden. In elk geval blijft hier een vraagstuk voor de volgende periode.

Dat zou ik ook willen zeggen van een ander punt: de kwestie van de Zondag. Dat is een zeer belangrijk punt en het nadert tot het laatste deel van ons spreken, het ten afscheid.

Zondagsschool is een oud woord. Er is veel te doen geweest over de vraag, of dit woord wel juist was, bepaald dan de vraag, of niet elke gedachte aan de school met haar bijzondere werk, ten enenmale ongeschikt was om wat er op de Zondagsschool geschiedt aan te geven. Ik laat dit verder rusten, wijs op enkele andere punten. De mening vindt meer en meer ingang, dat de Zondag ongeschikt is om te doen, wat er doorgaans op onze Zondagsscholen geschiedt. Men krijgt de kinderen niet meer op Zondag. Nu de sociale toestanden verbeterd zijn, wordt de Zondag op allerlei manieren besteed. De kinderen gaan naar het voetballen kijken of spelen zelf. Het geslacht van hen dat zeide: och, neemt u de kinderen maar, dan kunnen mijn

vrouw en ik een poosje slapen, is uitgestorven. Er is op Zondag van alles voor de kinderen. Zij willen ook wel eens naar de grootouders gaan. Men wil met de kinderen allerlei dingen doen en meent, dat dingen gedaan moeten worden, die men moeilijk op Zondag kan doen. Daar komt de laatste tijd nog iets anders bij. De Zondagsschool bereikt niet, wat zij bereiken wil. Zij raakt de kinderen beslist kwijt als zij twaalf jaar zijn en wat doet zij dan?

Nu stem ik dadelijk toe, dat hier moeilijkheden zijn. Dr. Harrenstein heeft destijds op een jaarvergadering te Leiden de toenemende moeilijkheid besproken om de kinderen op Zondag te krijgen. Zie in de week wat te doen. Nu een opmerking: Weekwerk is veel ouder, dan thans door meer dan een wordt gedacht. Jachin heeft er zich ook reeds lang geleden mee bezig gehouden.

In het reeds meer dan eens genoemde Gedenkboek uit het jaar 1911 vertelt Ds. D. Sikkel, die nu ook reeds de zaligheid geniet, op aarde eens een ijverig werker in de Zondagsschool, van een Zondagsschool op Vrijdagavond en de zegen, die God over dat werk heeft geschonken. Weekwerk is noodzakelijk en zeer te waarden. Zo heeft Jachin het steeds gezien, maar Jachin heeft gepleit en blijft pleiten voor een Zondagsschool op Zondag.

* * *

Dat brengt mij tot mijn laatste punt. Wie heengaat, mag nog wel eens iets zeggen, wat hij misschien anders niet zo zeggen zou. Ik zal van die gelegenheid gebruik maken. Aan het begin heb ik een woord ten afscheid gesproken nu de heer Koster Jachin verlaten gaat. Ook onze penningmeester neemt afscheid. De heer Tamboer heeft Jachin slechts enkele jaren als zodanig gediend. Hij deed het met vreugde, doch het wordt hem onmogelijk om het nog verder voort te zetten. En zo zullen we ook een andere penningmeester moeten zoeken. En ook in mijn mijn positie komt verandering. Ik ga het bestuur

van Jachin nog niet verlaten en als God het toestaat, hoop ik onze vereniging nog een enkel jaar te mogen dienen als bestuurslid. Evenwel ons reglement zegt, dat de bestuursleden de functies onderling verdelen. De vergadering kiest niet een secretaris of een penningmeester, maar een bestuurslid en onder elkaar worden dan verdere afspraken gemaakt. Welnu, ik meen, dat dat beter is, als ik als voorzitter aftreedt. Dat was u trouwens bekend. Ik hoop straks de mooie voorzittershamer, die Jachin van Rotterdam mocht ontvangen, aan Ds. van der Sijs over te reiken.

Mijn heengaan als voorzitter is zeker niet de grootste verandering. Er zijn er andere die veel belangrijker zijn want zij raken het karakter van het werk.

Ik sprak over de Zondag. Zijn er onder ons, die zich geven aan het werk in de week en die daaraan meer tijd geven, dan een ander, die zich bepaalt tot een enkel uurtje op Zondag, waarbij hij weinig of niets verzuimt? Ik zal het zo niet zeggen, maar ik zeg wel: laten we bij al ons werk in de week de Zondag niet uit het oog verliezen, hij is en blijft de dag des Heren, die we in het bijzonder aan Zijn dienst zullen wijden.

Ouderen onder ons herinneren zich misschien nog de heer H. A. de Boer, die herhaaldelijk als afgevaardigde van de Ned. Zond. Veren. de vergaderingen van Jachin heeft bezocht. De heer De Boer, ik heb hem sinds mijn jonge jaren gekend, was de man, die meer dan eens de leus aanhief: Geeft het kind zijn Zondag weer (het is zijn werk, dat het blad van onze zustervereniging de naam Kind en Zondag draagt) die het ook zelf heeft pogen te doen.

Kind en Zondag, dat is maar geen kreet, zoals we er thans vele horen, het is een oproep om ons te stellen onder het Woord Gods. Ons volk heeft voor een zeer belangrijk deel zijn Zondag verloren. De Rooms en zijn reeds tevreden, als zij een enkele maal een mis hebben bijgewoond, verder is de Zondag voor hen. Een zeer groot deel van de zogenaamde Protestanten geeft niets om de Zondag, een dag om uit te rusten of om plezier te maken, daarmee uit. In die omgeving groeien de kin-

deren, die wij op onze Zondagsscholen hebben op. Zegt ons dat niets? Het is niet maar een uiterlijke zaak, het is een teken van een geestelijke. Wij hebben onze kinderen nog op Zondag, laten we die dag toch op de rechte wijze besteden, laten we hen door de Zondagsschool leren naar de kerk te gaan; daarop voorbereiden. Er rijzen in onze dagen ook in onze kring allerlei vragen. Ik noem er maar enkele. Het vrije kwartier. Ik moet eerlijk zeggen dat ik nooit een vrij kwartier heb gekend, ik heb altijd tijd te kort gehad. Het doen van spelletjes, het leren van versjes, die niets met de dienst des Heren te maken hebben, het vertellen van allerlei verhalen, het doen van voordrachten, ik noem maar niet meer.

Vrienden, hier gaat een gevaar dreigen. Natuurlijk moeten we het de kinderen op de Zondagsschool zo aangenaam en gezellig mogelijk maken. Op dit punt is nog heel wat verbetering eis. Maar hoe zal dat gaan? We zijn verantwoordelijk voor God, over de kinderen, die Hij ons toevertrouwt, 's Zondags toevertrouwt. En dan komt het er op aan, of we hen het evangelie hebben gebracht. Wanneer we menen, dat dit met het oog op de omstandigheden, waarin we leven op een wat ongewone wijze moet geschieden, omdat we anders de kinderen kwijt raken, omdat zij weglopen of naar een andere Zondagsschool gaan, waar het prettiger is, zijn we zeer dicht bij het ongelooft, omdat we niet aanvaarden, dat het van het Woord Gods moet komen, doch van andere dingen, die er bij komen. Hier is veel wijsheid en veel omzichtigheid eis.

Vertellen. Bijbelse geschiedenis vertellen, zó, dat het echte evangelieprediking is, is een moeilijke taak. Die is alleen biddend te verrichten. Maar biddend zal het ons ook gelukken. Hier is te arbeiden als getrouwe dienstknechten, die de hemel binnengaan en als een deel van hun vreugde de kinderen vinden, die zij het evangelie hebben mogen prediken.

Onze vaderen hebben Jachin opgericht, omdat zij het hoge belang zagen van de Gereformeerde Zondagsschool. Laten wij, hun kinderen, in hun spoor wandelen!

